

Інформативна й семантична цінність лексичних плеоназмів у сучасному англомовному дискурсі

У статті розглянуто лексичний плеоназм як вияв закону мовної надмірності, що є джерелом виразності, образності, експресивності мовних засобів у сучасному англомовному дискурсі. В основу плеоназму закладено надмірність словесного вираження змісту, що реалізується в частковому семантичному дублюванні елементів висловлювання. У статті уточнено поняття *лексичні плеоназми*; виявлено причини їх виникнення; розкрито механізми їх функціонування та встановлено основні функції лексичних плеоназмів. Основною ознакою, яка відрізняє плеоназми від інших засобів вираження надлишковості в сучасній англійській мові, є атрибутивно-означальні відношення між компонентами.

Ключові слова: надлишковість, плеоназм, фокусувальний компонент, лексема, синоніми, семантична структура, конститuent.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вивчення закономірностей розвитку мов не можливе без розуміння внутрішнього розвитку цих мовних систем, адже кожній мові притаманний процес розвитку, який спирається на її внутрішні можливості й тенденції. Вивчення внутрішніх законів розвитку мови є одним із актуальних завдань лінгвістичного дослідження. Плеоназми – важливі внутрішні ресурси збагачення лексики сучасної англійської мови.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема плеоназмів є однією із маловивчених у мовознавстві. Незважаючи на відсутність спеціальних досліджень на цю тему, у деяких роботах досліджувалися окремі особливості плеонастичних сполучень. З цього погляду заслуговують на увагу розвідки таких учених, як В. В. Елькін, О. А. Зайц, О. Я. Ляховецька, Г. М. Кацнава, О. А. Нікітіна, Т. Ю. Попп, А. А. Потєбня, Г. М. Раманюк, А. М. Бушуй, Е. Guerlich та ін. У їхніх працях досліджено поняття мовної надлишковості. Однак інформативній та семантичній цінності плеоназмів приділено недостатньо уваги.

Мета статті – всебічно вивчити явище лексичних плеоназмів, установити причини та механізми їх функціонування.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Плеоназм – це поєднання частково синонімічних виразів. У найпростіших випадках – це поєднання двох компонентів, в одному з яких уже закладене значення попереднього. Це означає, що значення одного конститuentу є частиною значення іншого. Наприклад, можна ствердно сказати, що значенням слова *return* є *'go back'*. Тоді *return back* є плеонастичним, тому що значення слова *back* уже міститься у слові *return*. Цей спільний семантичний компонент, який наявний у плеонастичному вислові, є фокусувальним компонентом [5, с. 122].

Основною ознакою плеонастичного сполучення є не спосіб вираження і оформлення елементів, що сполучаються, а визначена семантична співвіднесеність компонентів, тобто атрибутивно-означальні відношення [2].

Основною ознакою будь-якого синтаксичного словосполучення є їх змістова (або семантична) взаємопов'язаність. Якщо ці зв'язки відсутні, то об'єднання слів у словосполучення неможливе. Адже будь-який іменник не може бути першим компонентом в іменникових означальних словосполученнях. У них вживаються іменники з конкретними значеннями, які можуть виражати реальні відношення предметів, тобто поєднувані слова виражають різні предметно-атрибутивні відношення, що впливають із семантичних особливостей і першого, і другого компонента. Саме цими відношеннями компонентів і визначається їх позиція та строгий порядок розташування: на першому місці – функціональне означення, на другому – те, що визначається [4].

Плеонастичне сполучення також підпадає під дію цього загального правила, тобто перший компонент зазвичай є граматичним означенням другого, який несе основне номінативне навантаження, уточнює, підсилює, виділяє або слугує його значенням [3, с. 9]. Наприклад, плеонастичне сполучення *main focus* – фокус уваги, основний пріоритет. Обидва компоненти цього плеонастичного сполучення можуть самостійно вживатися у мові, де лексема *main* – основний, головний, яка володіє більш специфічним значенням, конкретизує, виділяє і уточнює узагальнене значення лексеми *focus* – зосередження, центр, фокус.

Redundancies are the main focus of my essay.

У цьому разі плеонастичне сполучення *main focus* перекладається на українську мову одним словом – *тема*. У перекладі з англійської на українську мову надлишковість втрачається. Наприклад, у плеонастичному сполученні типу *honest truth* – дослівно «правдива правда», чиста правда, щирісінька правда, яке являє собою сполучення близьких за значенням із погляду логіки однакових слів, ознака правдивості в значенні субстантивної (іменникової, незалежної) лексеми *honest* – правдивий, щирий повторюється, підсилюється в близькій за значенням лексемі *truth* – правда. Під час перекладу на українську мову йому також можуть відповідати плеонастичні сполучення: чиста правда, щирісінька правда, але не завжди відчувається надлишковість, яка притаманна цьому сполученню.

That's the honest truth of the matter.

I love you – and that's the honest truth!

Отже, лексичним плеоназмом є будь-яке сполучення близьких за семантикою або синонімічних лексем з атрибутивно-означальними відношеннями, які встановлені на основі підрядного синтаксичного зв'язку, в якому залежний, зазвичай перший елемент, підсилює, уточнює, пояснює значення другого елемента.

Розглянемо деякі плеонастичні сполучення: *pizza pie* – піца, *brief cameo* – коротка епізодична роль.

I could really go for a fresh Chicago-style pizza pie.

Before the final word – 'farewell' – rang out, there had been brief cameo appearances by cabinet ministers, celebrities, foreign envoys.

Обидва компоненти першого плеоназму є самостійними лексемами з однаковою частотою вживання. Ширшою за своєю семантикою є лексема *pie* – пиріг, пиріжок, торт. У другому прикладі два компоненти плеоназму є самостійними лексемами з неоднаковою частотою вживання. Більш частотною є лексема *brief* – стислий виклад, звіт, резюме. Слово *cameo* – яскрава епізодична роль – вживається значно рідше.

Отже, у плеоназмі *pizza pie* ми маємо той випадок, коли із двох синонімів, які поєднуються, або досить близьких за значенням слів, одне через внутрішній розвиток семантичної структури і функціональний перерозподіл сприймається носіями мови як означуване, а друге – як означник.

Плеоназми *absolutely essential / absolutely necessary* перекладаються на українську мову як дуже важливий, дуже необхідний.

The police are advising motorists to travel only if their journey is absolutely necessary.

Window locks are fairly cheap and absolutely essential.

Варто зауважити, що два слова у складі цих двох плеонастичних сполучень в англійській мові вважаються синонімами, тобто входять в один синонімічний ряд [1, с. 24–26], і кожне з них вживається самостійно в узагальненому значенні 'необхідний'. Із цього випливає, що плеонастичні словосполучення *absolutely essential / absolutely necessary* є також синонімами. А слово *absolutely* лише підкреслює та пояснює значення слів *essential* та *necessary*.

Плеоназм *lift up* – *піднімати*, *піднімається* і синонімічний лексичний варіант *go up* утворюються із прислівника та дієслів, які мають досить близькі значення. Обидва компоненти можуть самостійно вживатися. Так, слово *lift* може самостійно вживатися і слугує засобом словотворення. Наприклад, похідні від слова *lift*: *lifted* – піднятий; *lifting* – підняття, підйом; *lifter* – підйомник, пристрій для підйому; *chairlift* – підйомник для гірськолижників.

She lifted up her dress to avoid the mud.

Плеонастичне сполучення *go up* у сукупності своїх компонентів виражає не просто *піднімається*, а *збільшуватися*, *піднімається (на гору)*, *підвищуватися*, тобто значення відтіняється та конкретизується і тим самим виправдовується надлишковість у цьому плеонастичному сполученні.

Train fares have gone up.

Поєднання синонімічних або близьких за значенням слів допускається навіть тоді, коли для вираження того або іншого поняття, явища, процесу або предмета в мові є інші можливості. У цьому разі сполучення *go up* можна було б без особливої шкоди комунікативному змісту замінити словом *increase*, хоча для носіїв мови цілком відчутна неоднаковість цих дієслів з погляду їх експресії й образності.

Сполучення *pair of twins* також плеонастичне, оскільки його компоненти є синонімічними словами, кожне з яких може самостійно вживатися. Наприклад, *pair* означає *two people who are standing or doing something together, or who have some type of connection with each other* – пара, двоє:

The pair are looking for sponsorship from local businesses.

Twin означає *one of two children born at the same time to the same mother* – близнюк:

The twins are now eight months old.

У зазначених прикладах лексеми *pair* та *twins* самотійно вживаються в значенні 'двоє'. Однак ці слова не є абсолютними синонімами. Так, слово *pair* в англійській мові має ще додаткове застаріле значення: *two horses that work together* – пара робочих коней. Незважаючи на це, *pair* у сполученні зі словом *twins* виступає у значенні 'пара, двоє' і відрізняється від свого синоніма *pair* – пара робочих коней лише своїм застарілим походженням. Тому слово *pair* через затемненість своєї семантики носії мови сприймають як певне означення, яке характеризує близнюків.

He's the proud father of a pair of twins.

Іноді для підсилення ознаки подвійності й ідентичності близнюків це плеонастичне сполучення може ускладнюватися ще одним означенням:

A pair of identical twin girls were surrendered to an adoption agency in New York City in the late 1960's.

Висновки. Плеоназм функціонує як стилістично вмотивована надмірність словесного вираження та реалізується в нагромадженні різноманітних виражальних засобів. У широкому потрактуванні плеоназм постає не лише як мовленнєвий надлишок, але і як стилістичний засіб, що дає змогу уточнити, конкретизувати, пояснити суть повідомлення. Плеонастичні конструкції завжди пов'язані з вираженням додаткової інформації експресивного характеру. Аналіз проявів плеоназму є водночас вивченням функціонального навантаження різних елементів та структур тексту.

Лексичним плеоназмом можна назвати будь-яке сполучення близьких за значенням або синонімічних слів з атрибутивно-означальними відношеннями, яке побудоване на основі синтаксичного зв'язку підрядності й у якому залежний (зазвичай перший) елемент виділяє, уточнює або підсилює значення основного елемента сполучення.

Перспективи подальшого дослідження. Перспективним напрямом наших подальших студій є глибше та системне дослідження плеоназму в сучасному англійському дискурсі.

Джерела та література

1. Елисеєва В. В. Лексикология английского языка [Текст] : уч. пособие / В. В. Елисеєва. – СПб. : ГУ, 2005. – С. 24–26.
2. Зайц О. А. Семантика и прагматика тавтологий и плеоназмов : автореф. дис. ... канд. филол. наук / О. А. Зайц ; Рос. гос. пед. ун-т. – СПб., 2001. – 18 с.
3. Мыркин В. Я. Сверххарактеризация и сверхнейтрализация грамматических значений в речи / В. Я. Мыркин // Вопр. языкознания. – 1976. – № 1. – С. 9.
4. Никитин М. В. Лексическое значение слова [Текст] : уч. пособие для пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.» / М. В. Никитин. – М. : Высш. шк., 1983. – 127 с.
5. Lehmann Ch. Pleonasm and Hypercharacterization [Electronic resource] / Ch. Lehmann // Yearbook of Morphology. – Dordrecht : Springer, 2005. – Mode of access : <http://www.uni-erfurt.de/sprachwissenschaft/personal/lehman>

Присяжнюк Юлія. Інформативна і семантична цінність лексических плеоназмів в сучасному англійському дискурсі. В статті розглянуті лексическі плеоназми як проявлення закону речової избыточності, котра являється джерелом виразливості, образливості, експресивності мовних засобів в сучасному англійському дискурсі. В основу плеоназма заложена избыточність словесного вираження содержания, котроре реалізується в частичном семантическом дублюванні елементів висказывания. В статті уточнено поняття лексических плеоназмів; виявлені причини їх виникновения; раскрыты механизмы их функционирования и установлены основные функции лексических плеоназмів. Основним признаком, отличающим плеоназми от других средств выражения избыточности в сучасному англійському мові, являются атрибутивно-определяющие отношения между компонентами.

Ключевые слова: избыточность, плеоназм, фокусный компонент, лексема, синонимы, семантическая структура, конститuent.

Prisiazhniuk Yuliya. Informative and Semantic Value of Lexical Pleonasm in Modern English-language Discourse. The article describes the lexical pleonasm as a manifestation of the speech redundancy law which is a source of expression, visualization, expressive means of language in modern English discourse. Pleonasm is the redundancy of verbal expression which is realized in the partial duplication of the semantic elements of speech. A concept of lexical pleonasm is clarified, causes of pleonasm appearance are identified; the mechanisms of their functioning are revealed and the main functions of lexical pleonasm are found out. Attributive relations between components help to distinguish pleonasm from the other means of redundancy in modern English discourse.

Key words: redundancy, pleonasm, focal component, synonyms, semantic structure, constituent.

Стаття надійшла до редколегії
18.03.2013 р.